

INFORMACE

František Cvrček

PRÁVNICKÝ ELEKTRONICKÝ SLOVNÍK (PES)

Abstrakt: Článek se zabývá projektem Právníckého elektronického slovníku (PES). Jde o dlouhodobý projekt zahájený v roce 2007 ve spolupráci týmu právníků, lingvistů, matematiků a informatiků. Smyslem projektu bylo vytvořit program, dostupný na Internetu, který umožňuje analyzovat užití právních termínů v doktrinném právním jazyku (učebnice), v právních korpusech (zákonný jazyk a jazyk judikatury) a v korpusu obecného základu jazyka. Program je doplněn lingvistickým modulem, který obsahuje lingvistické metody aplikovatelné na všechny uvedené korpusy. Článek se soustředí především na jeden aspekt programu PES, tj. na právní slovník z oblasti doktríny. Zpracování právnícké terminologie vychází z dekompozice reprezentativních učebnic práva a jejich transformace do složité struktury proměnných, včetně právní ontologie daného textu. Nad takto vytvořenou bází (TPS) byl vytvořen program PES, který uživatelům umožňuje vyhledávání i analýzu právní terminologie z hlediska lingvistického. Program byl úspěšně demonstrován na světové mezinárodní konferenci LREC – Istanbul, 2012. Program je využitelný jak pro výzkum, tak pro řadu praktických aplikací. Článek zmiňuje jako příklad praktické použití programu ve výuce teorie práva.

Klíčová slova: právní jazyk, právní slovníky, lingvistická analýza právních textů, právní korpusy, program Právnícký elektronický slovník

1. PROJEKT

1.1. Projekt Právnícký elektronický slovník (dále jen PES) byl zahájen v roce 2007 s podporou Grantové agentury ČR¹ ve spolupráci pracovníků Ústavu státu a práva AV ČR, Ústavu pro jazyk český AV ČR, Fakulty informatiky Masarykovy univerzity Brno a Českého národního korpusu. Jde tedy o *společný projekt právníků, matematiků, informatiků a lingvistů*.

1.2. Smyslem projektu nebylo vytváření nových právních termínů nebo jejich definic, ale *popis jejich užití v právních textech a v obecném základu českého jazyka*. Za tímto účelem se vytvářejí rozsáhlé databáze a korpusy doplněné programy umožňující široké využití lingvistických analytických metod.²

1.3. Cílem projektu bylo vytvořit *program, všeobecně dostupný na internetu*, který poskytne uživatelům přehled o české právní terminologii a jejím užití v právních textech (reprezentativní učebnice, komentáře, zákony, judikatura) a v obecném základu českého jazyka. Program stojí na třech základních datových pilířích: a) *právní slovník*, založený na intelektuální dekompozici právních textů včetně dekompozice strukturální, b) *soubor korpusů právních textů* a c) *korpus obecného základu češtiny*.³ Součástí pro-

¹ Projekt PES byl podporován GAČR pod č. 407/07/0679.

² Viz blíže CVRČEK, F. – PALA, K. – RYCHLÝ, P. *Legal Electronic Dictionary for Czech*, příspěvek pro konferenci LREC Istanbul: 2012, List of accepted papers No. 775.

³ Slovníkem ve výše uvedeném smyslu se míní databáze právních termínů užitých v právních textech včetně strukturálního rozkladu daného právního textu (viz níže popis proměnných). Korpusem, zjednodušeně řečeno, označujeme databázi textů (právních či obecného jazyka) indexovaných z lingvistického hlediska.

gramu je dále *soubor lingvistických metod* (korpusový vyhledávač – Sketch Engine⁴) aplikovatelných na všechny texty výše uvedených databází.

1.4. PES je v obecném smyslu *prostředkem k analýze jazyka právních textů* a jeho srovnání s obecným základem češtiny. Primárně projekt směřoval k vytvoření rozsáhlých databází a nástrojů jejich analýzy především pro potřeby výzkumu. V průběhu jeho zpracování se však ukázalo, že program může být využitelný pro celou řadu praktických úloh jako např. podpora výuky na právnických fakultách, tvorba učebnic, podpora legislativy apod. (viz příklady uvedené níže). Současně rozšiřování bází, proměnných a analytických nástrojů samo vyžaduje průběžnou práci s programem. Vzhledem k zpracovávanému předmětu tedy *jde o proces, který nemá definitivní konec*, ale můžeme pouze hovořit o jistém aktuálním stavu zpracování k určitému datu.

1.5. PES představuje dlouhodobý program, který usiluje o postupné *relativně kompletní zpracování české právní terminologie*. Např. na úrovni právního slovníku půjde zhruba o rozsah 100 000 právních termínů. V současné době je zpracováno okolo 20 000 právních termínů (Hesel⁵). V případě korpusů právních textů jsou zpracovány právní předpisy (primární a sekundární na centrální úrovni), které byly vydány po roce 1989 a jsou účinné ke konci roku 2012, judikatura Ústavního soudu, Nejvyššího správního soudu a Nejvyššího soudu obsažená v jejich oficiálních sbírkách po roce 1989⁶ a korpus platných primárních předpisů od roku 1945 k 31. 12. 2012 a k 1. 1. 2014. Korpus obecného základu češtiny je aktualizován průběžně.

1.6. Vzhledem k rozsahu projektu se zde budeme v tomto článku především věnovat jeho části věnované *terminologickému právníckému slovníku (dále jen TPS) a jeho struktuře*. Druhé dvě části si zaslouží samostatný rozbor.

1.7. Program provozuje na internetu Fakulta právní informatiky Masarykovy Univerzity v Brně.⁷

2. PŘEDPOKLADY PROJEKTU – VSTUPNÍ BÁZE A TÝM

2.1. Projekt Právnický elektronický slovník je založen na *databázích a korpusech*, které do projektu přinesla jednotlivá pracoviště. Ústav státu a práva přispěl korpusem právních předpisů (330 milionů slov – délka báze), Český národní korpus výsledky analýz tohoto korpusu (1,4 milionů slov) a Fakulta informatiky svým korpusem (5 miliard slov).

2.2. Pracovníci uvedených institucí zúročili své zkušenosti z *předchozích projektů* jako např. tvorba informačních právních systémů, evropský projekt LOIS,⁸ česká verze WORDNETu, tvorba lingvistických nástrojů pro analýzu korpusů atd.

Viz k pojmu korpus blíže ČERMÁK, F. Language corpora: the Czech case. In: *Text, speech and dialogue: proceedings of the fourth international conference TSD 2001*. Železná Ruda, Czech Republic, September 11–13, 2001. Berlin: Springer, 2001. Baker, P. – Hardie, A. – McEnery, T. *A Glossary of Corpus Linguistics*. Edinburgh, 2006.

⁴ Viz blíže např. korpling.webnode.cz

⁵ Výrazy jako Heslo, Definice, Inelement atd. s velkým písmenem jsou označeny proměnných ve formální struktuře. Jejich interpretace je uvedena v části Proměnné slovníku.

⁶ Aktualizace právních korpusů probíhají vždy po vydání oficiálních sbírek daného roku.

⁷ Na adrese <http://deb.fi.muni.cz/pes>.

2.3. Zásadním předpokladem projektu, kromě zkušeností s tvorbou databází a korpusů a zkušeností z minulých projektů, bylo ovšem vytvořit *interdisciplinární tým*, ve kterém spolupracují lingvisté, matematici, informatici a právníci. Tento tým je zárukou rozvíjení projektu a jeho vylepšování.

3. IDEOVÉ ZÁKLADY PROJEKTU

3.1. Vztah ke klasickým slovníkům

3.1.1. V České republice byly v poslední době vytvořeny dva základní právní slovníky.⁹ Novější z roku 2009 obsahuje celkem 4939 hesel z čehož 663 je heslo odkazující na jiné heslo, takže definovaných hesel je 4266. Starší slovník z roku 1999 obsahuje 3175 hesel. Klasický právní slovník se zakládá na *strukturu Heslo – Definice*, přičemž v Definici se může vyskytovat *odkaz* na další Heslo. Podobně samo Heslo může být pouze odkazem na jiné Heslo. Hesla jsou obvykle řazena podle abecedy jejich prvního slova a většina z nich má jednoduchou slovnědruhovou strukturu (AS).¹⁰ Naprostá většina Definic nemá klasickou aristotelovskou strukturu, jde spíše o otevřené popisy a slovníky jsou koncipované spíše jako encyklopedické pro daný obor.¹¹ Smyslem je popsat jeden nebo více správných právních významů daného Hesla.¹² Tento typ slovníků přirozeně už vzhledem k rozsahu nemůže postihnout daný obor a ani o to neusiluje. Jeho účelem je *regulovat*,¹³ tj. *normativně upravit správné použití termínů daného oboru a vybrat podle názoru autorů nejdůležitější termíny*. Tento typ slovníků proto nazýváme *normativní*.¹⁴

3.1.2. Naproti tomu TPS neusiluje o normalizaci správného užití daného termínu, ale o popis jeho *faktického užití v daném textu*. V tomto smyslu můžeme o TPS mluvit spíše jako o *kontextuálním slovníku*. Kontextuální a normativní slovníky si v žádném případě nekonkurují, neboť od počátku sledují rozdílné cíle. Naopak, vhodně se doplňují a obvykle jsou vzájemně inspirující. Rozdíl mezi nimi je patrný již na kvantitativní úrovni. Tak např. TPS obsahuje, mimo jiné, Hesla vybraná z učebnice trestního práva hmotného¹⁵ v rozsahu *1682 Hesel*. Ve výše zmíněném normativním slovníku celé trestní právo hmotné a procesní pokrývá *624 Hesel*. *Čistý průnik obou slovníků je 99 Hesel*.¹⁶ To znamená, že normativní slovník představuje 6 % (v případě inkluze 7,5 %) Hesel ze slovníku příslušné učebnice. Pro srovnání expertní slovník právních termínů vybraných z *trestního zákona* obsahuje okolo *700 Hesel a průnik mezi trestním zákonem a Hesly z učebnice je okolo 10 %*.

⁸ LOIS je zkratka evropského projektu s názvem *Lexical Ontologies for Legal Information Sharing*, kterého se účastnili pracovníci Ústavu státu a práva AV ČR, v. v. i. a pracovníci Fakulty informatiky Masarykovy univerzity v letech 2004–2006. Blíže viz CVRČEK, F. *Právní informatika*, Praha: Ústav státu a práva, 2010, s. 38 an. a odkazy tam uvedené. Tamtéž i odkazy na projekt WORDNET.

⁹ MADAR, Z. a kol. *Slovník českého práva* Praha: LINDE, 1999; HENDRYCH, D. a kol. *Právní slovník*, Praha: C. H. Beck, 2009.

¹⁰ Nejčastějším slovnědruhovým vzorcem je struktura hesla typu AS (adjektivum – substantivum).

¹¹ Viz blíže ECO, U. *Od stromu k labyrintu*, Praha: Argo, 2012, s. 55 an.

¹² Viz podrobně např. CORNU, G. *Vocabulaire juridique*. Paris: Association Henri Capitant, 1987, s. VII.

¹³ Viz ECO, U., op. cit., s. 57.

¹⁴ Tento typ slovníků má zásadní význam pro správnou interpretaci právní terminologie. Jako prototyp pro francouzské právo lze uvést např. CORNU, G. *Vocabulaire juridique*, Paris: Association Henri Capitant, 1987.

¹⁵ Viz NOVOTNÝ a kol. *Trestní právo hmotné*, 5. vyd., Praha, 2007 (část obecná bez kapitoly o mladistvých).

¹⁶ Pokud půjde o průnik založený na inkluzi, jde o 126 Hesel.

Z těchto prostých faktů vyplývá několik zajímavých závěrů.

1. Průniky mezi právními termíny učebnic, zákona a normativního slovníku jsou překvapivě nízké (10 % a méně).
2. Jazyk učebnic a jazyk zákona jsou různé jazyky.
3. K výkladu právních termínů zákona potřebujeme pouze na úrovni učebnic až 10násobek jiných právních termínů.¹⁷

Nad těmito závěry lze jistě spekulovat. V každém případě je však jasné, že hypotéza o existenci *plurality právních jazyků*¹⁸ je zcela oprávněná minimálně na úrovni *jazyka zákonného*¹⁹ a *jazyka doktrinárního*. Ukazuje se, že doktrína má v právu zcela zásadní význam a ve sporu mezi V. Knappem a R. Davidem význam doktríny spíše vystihl R. David.^{20,21}

3.1.3. Standardní česká učebnice jednoho právního odvětví²² obsahuje okolo 2000–5000 právních termínů.²³ Jestliže projekt PES usiluje o postižení českého právního systému na úrovni právně terminologické, bude muset tento slovník obsahovat minimálně 100 000 Hesel. Není bez zajímavosti, že rozsah termínů jednoho odvětví je velmi podobný rozsahu termínů, které je třeba se naučit při zvládnutí cizího jazyka na střední a vyšší úrovni znalostí.

3.2. Struktura je součástí Hesla

3.2.1. Při tvorbě databází řady Legsys²⁴ jsme si povšimli, že *všechny pokusy použít standardní právně teoretické termíny jako operacionální selhaly*. Jako příklady lze uvést termíny jako „retroaktivita“, „platnost“, „derogace“, „novelizace“ apod. Tyto termíny lze chápat jako termíny normativní a nikoliv jako operacionální, protože právní praxe normativitu běžně porušuje a *konstrukce databází vyžaduje zavést zcela odlišné nástroje klasifikace*.

3.2.2. Další zásadní zkušenost z tvorby báze Legsys vychází z analýzy vztahů mezi právními dokumenty a jejich částmi (paragrafy atd.). Jestliže jádro právního řádu tvoří v ČR zhruba 5000 předpisů, pak tomu odpovídají *miliony odkazů* pouze na úrovni vzájem-

¹⁷ Připomeňme, že při analýze jednoslovných právních termínů se polovina z nich vyskytovala pouze v judikatuře a šlo převážně o termíny z učebnic. Viz CVRČEK, F. *Právní informatika*, Praha: Ústav státu a práva, 2010, s. 139.

¹⁸ Tuto hypotézu na základě tvorby Vocabulaire juridique spekulativně odůvodňoval již zmíněný G. Cornu (viz CORNU, G. *Linguistique juridique*, Paris: Montchrestien, 2000, s. 30).

¹⁹ V rámci jazyka zákonného je zcela oprávněné rozlišovat jazyk primárních předpisů a jazyk sekundárních předpisů. Viz CVRČEK F. *Právní informatika*, Praha: Ústav státu a práva, 2010, s. 126 an.

²⁰ Viz KNAPP, V. *Teorie práva*. Praha: C. H. BECK, 1995, s. 138 „*zdá se přehnané tvrzení věhlasného francouzského právního vědce R. Davida, že právní věda je, i dnes, jako byla v minulosti, velmi významným a velmi živým pramenem práva; přehnanost tohoto tvrzení vyplývá i z toho, že týž autor význam právní vědy pro tvorbu práva spatřuje jen v tom, že vytváří právní slovník a právní pojmosloví a dále metody poznání práva, tj. jeho interpretace*“.

²¹ Současná představa systému RIV, že učebnice nejsou vědeckým dílem, minimálně pro oblast práva, je ve zjevném rozporu s fakty. Právě naopak, klasická právní učebnice je určitým vrcholem vědecké práce právníka jak ukazují i dále popisované postupy dekompozice tohoto typu právnických textů.

²² Např. trestní právo hmotné, trestní právo procesní, občanské právo, občanské právo procesní, ústavní právo atd.

²³ Např. teorie práva je reprezentována 2000 Hesly a římské právo 4000.

²⁴ Legsys původně představoval řadu právních informačních systémů (viz např. CVRČEK, F. *Informační systém pro W95 verze 1. Právník*. č. 7, s. 690–702). Nyní tímto označením míníme průběžně aktualizované strukturované databáze právních textů, které máme k dispozici pro analytické účely.

ných citací.²⁵ Jestliže databáze Legsys obsahuje nyní přes 330 milionů slov, pak tomu odpovídá slovník 660 tisíc různých slov a pouze 230 tisíc slov na úrovni lemmat. *Slova s právním významem*²⁶ přitom tvoří nepatrnou část slovníků (okolo 5 %).

3.2.3. Zmíněné zkušenosti nás vedly k přesvědčení, že *právnícké usuzování nebude ani tak založeno na definování nezávislých právních termínů, ale na vztazích mezi nimi a způsobu jejich použití v daném kontextu*. To znamená, že hlavní pozornost musí být věnována nikoliv pouze vztahu Heslo-Definice, ale především *určení prostoru, ve kterém se daný termín vyskytuje*. Tento prostor je vymezen jak právní ontologií²⁷ daného textu tak dalšími proměnnými (viz níže), tedy primárně použitou strukturou.

3.2.4. Význam struktury,²⁸ mimo jiné, spočívá v tom, že odhaluje *role jednotlivých termínů v různých kontextech*. Stejný termín se obvykle užívá v několika významech nejen v různých právních odvětvích, ale taktéž běžně v tomtéž textu a to jak na úrovni Definice, Hesla, Rubriky atd. Koneckonců zmíněná chudost²⁹ právníckého slovníku tomu napovídá. Texty právních předpisů a judikátů obsahují tak malé množství právníckých slov a spojení, že *mnohovýznamnost právní terminologie* závisející na struktuře daného textu lze předpokládat.

3.2.5. Právní termín (Heslo) tak není chápán jako bod, ale spíše jako vektor s vlastní strukturou, která je jeho neoddělitelnou součástí. Jde samozřejmě pouze o první krok, který už ovšem usiluje o „terminologické vyčerpání“ daného textu a určení místa ve struktuře celku daného textu.

3.3. Každý text má vlastní individuální strukturu

3.3.1. Zkušenosti z projektů LOIS, ale i s českým tezaurem³⁰ a dalšími obdobnými pokusy nás vedly k závěru, že vytváření právních ontologií *a priori* např. pro jedno právní odvětví je silně subjektivně zatížené a stěží obecně akceptovatelné. Jestliže význam Hesla je závislý na konkrétním místě v prostoru daného textu, pak apriorní právní ontologie by musela vlastně předdefinovat každý individuální text, respektive „vnutit mu“

²⁵ Citací se myslí odkazy typu zmocnění, derogace, modifikace či citace v užším smyslu.

²⁶ Míni se jednotlivá slova (lemmata) nikoli složená slovní spojení s právním významem.

²⁷ K termínu „ontologie“ blíže Eco: „*Navzdory nepatřičnému užití pojmu ‚ontologie‘, který má zcela jinou filozofickou podobu, se tak hovoří o kategoriální organizaci částí univerza, která může mít podobu kteréhokoli typu klasifikačního stromu nebo sémantické sítě*“, ECO, U. *Od stromu k labyrintu*, Argo, Praha 2012, s. 66, k „právní ontologii“ viz *3rd Workshop on Legal Ontologies and Artificial Intelligence Techniques joint with 2nd Workshop on Semantic Processing of Legal Texts*. Barcelona, Spain, June 8th., 2009.

²⁸ Strukturou se obvykle míní soubor uspořádaných vztahů (viz např. MESAROVIC, M. D. – TAKAHARA, Y. *Mathematical Theory of General Systems*. New York: Academic Press, 1972). Diskuze o strukturalismu a jeho roli ve společenských vědách ponecháváme záměrně stranou (viz např. DELEUZE, G. *Podľa čoho rozpoznáme štrukturalizmus?*, Bratislava: Archa, 1993, nebo naopak např. PEREGRIN, J. *Význam a struktura*, Praha: Oikoymenh, 1999, s. 52 an.). Pouze vycházíme z představy, že sám analyzovaný text má vlastní strukturu, kterou se snažíme explikovat při co nejmenší defomaci záměru autora. Že jde o úlohu komplikovanou, a že je třeba nad takto explikovanou strukturou vybudovat vyšší analytickou strukturu, přičemž obě v jistém smyslu předurčí výsledek je zřejmé.

²⁹ Viz CVRČEK, F. *Právní informatika*. Praha: Ústav státu a práva, 2010, s. 114 an.

³⁰ Viz KNAPP, V a kol. *Tezaurus právních věd*. Praha: interní tisk Ústavu státu a práva ČSAV, díl. I. a II., 1980, 648 s. Blíže viz CVRČEK, F. *Právní informatika*. Praha: Ústav státu a práva, 2010, s. 31.

svoji apriorní strukturu. Zdá se nám, že efektivnějším přístupem bude *vytvářet právní ontologie „zdola“*, tj. *na základě analýzy individuálních ontologií*. Nemá ovšem smysl zastírat, že jde o úkol nesmírně složitý a mnohdy závisející na reprezentační váze daných textů a jejich dekompozici.

3.3.2. V otázce výběru učebnic a komentářů nejde o principiálně zásadní problém. V daném odvětví existují obvykle v České republice dvě až tři reprezentativní učebnice či komentáře, u nichž se většina odborníků shodne, který text je nejrespektovanější. *Vytvoření společné ontologie je pak spíše otázkou „výpočtu“ založeném na nové struktuře*, pokud se vůbec podaří takovou superstrukturu zkonstruovat. Zatím postupujeme tak, že vybereme jednu učebnici (komentář) a odchylky z jiných textů jsou zachyceny v poznámkách a glosách.

3.3.3. Právní ontologie je vytvářena na základě dekompozice textu, která se opírá o originální autorův přístup (řazení do kapitol, oddílů, odstavců apod.). Vzhledem k tomu, že často se mezi autorovou strukturou třídění textu a právními termíny v textu vyskytuje „*mezera*“, *musí zpracovatel tuto mezeru zaplnit*, tj. na základě pochopení textu doplnit rubriky, které spojí každé Heslo s hierarchickou strukturou vedoucí od Hesla až po název daného odvětví. Rubriky vložené zpracovatelem jsou jednoznačně rozlišitelné od rubrik použitých autorem.

3.4. Dekompozice textu

3.4.1. Tvorba TPS je založena na *dekompozici textu*. Zpracovatel (expert) má za úkol převést lineární text dokumentu do předem dané struktury (tabulky) tak, aby explikoval i implicitní záměry autora. Explikace vychází z porozumění textu, nikoliv z názorů zpracovatele. *Vztahy výslovně vyjádřené autorem textu nelze porušit*. Autorská struktura textu se tak pouze doplňuje o prázdná místa v předem dané struktuře, pokud je to vůbec možné. Vyplněná struktura podléhá korekci prováděné jiným zpracovatelem. Pokud jsou vztahy variantní, uvede zpracovatel všechny možné.

3.4.2. Ze zkušeností, zejména s projektem LOIS, vyplývá, že dekompozici textů *nelze svěřit studentům práv*,³¹ ale musí ji zpracovat expert, alespoň z příbuzného oboru, který je mimo jiné obeznámen s principy dekompozice textu,³² s koncepcí formální struktury, interpretací proměnných atd. Porozumění zpracovanému textu a jeho převod do formální struktury je netriviální problém a nemá smysl zastírat, že naráží na řadu otevřených otázek.

³¹ Představa, že stačí vymyslet tabulku a metodické pokyny pro její vyplnění, které poskytneme studentům práv, a transformace textu do struktury bude hotova, je naivní a prakticky neudržitelná. Obvykle se v průběhu zpracování změní jak metodika, tak navržená struktura, neboť ony se musí textu přizpůsobit a nikoli naopak (viz níže).

³² Za východisko z obsahového hlediska jsme zvolili Bettiho kánony interpretace. Viz BETTI, E. *Teoria generale della interpretazione*. Milano, 1955. Ve sporu mezi Gadamerem a Bettim, který se odehrával na počátku 60. let o objektivitu duchovnívědných výkladů stojíme jasně na straně Bettiho, který vystupoval proti subjektivistickým a relativistickým existenciálním hermeneutikám. Viz blíže v češtině např. GRONDIN, J. *Úvod do hermeneutiky*. Praha: Oikoymenth, 1997, s. 159 an., BETTI, E. *Hermeneutika jako obecná metodika humanitních věd*. In: S. SOUSEDÍK. *Úvod do rekonstruktivní hermeneutiky*. Praha: Triton, 2008, s. 90 an. a z opačné strany např. GADAMER, H. G. *Pravda a metoda I. Nárýs filosofické hermeneutiky*. Praha: Triáda, 2010, s. 271 an.

3.4.3. Je třeba si uvědomit, jak závažný problém představuje jen *linearita zpracovávaného textu*. Většina Definic k právním termínům není ve skutečnosti definicí v pravém slova smyslu, ale spíše explikací, příkladem, popisem nějakého aspektu, seznamem, odkazem atd. *Cílem je proto spíše určení kontextu, v kterém se právní termín vyskytuje a který má sám o sobě smysl*, tj. něco o právním termínu vypovídá. Někdy může jít o několik vět, někdy pouze o frázi a někdy pouze o seznam složek daného termínu. Tatáž Definice (část textu) může vymezovat několik termínů. Je věcí další dekompozice Definice dopracovat se až k základním termínům, které se v Definici vyskytují. V každém případě musí zpracovatel upravit znění Definice tak, aby dávala sama o sobě smysl, tj. např. nahradit zájmena, upravit pády, vložit části předcházejícího či následného textu atd.

3.4.4. Při veškeré snaze *zachovat věrnost původnímu textu linearita textu fakticky vylučuje zcela jednoznačný převod do formální struktury*. Zjednodušeně řečeno jde jakoby o převod bodů úsečky na plochu či do prostoru. Zdá se, že pokud by autor textu tušil, že jeho text bude takto transformován, patrně by text samotný konstruoval jinak. Z jiného hlediska ovšem takový převod ukazuje, že linearita sama je značně omezující a vědomí možné prostorové transformace může přispět k zpřesnění formulací i v lineárně koncipovaném textu.

3.4.5. Při vytváření formální struktury jsme postupovali tak, že jsme *vybrali pokud možno zcela odlišná právní odvětví*³³ a strukturu jim přizpůsobili tak, aby se co nejméně musela později doplňovat, respektive doplnění se odehrává pouze u hodnot proměnných a zmnožení některého typů proměnných. V současnosti jsme za poslední dva roky, tj. při kompletaci římského práva a teorie práva již nemuseli žádné proměnné doplňovat.³⁴

3.4.6. Jak bude vysvětleno níže, dekompozicí textu se nemíní pouze dekompozice původního textu, ale i *dekompozice právních termínů samotných* – Hesel (pokud nejsou atomární) i *Definic*, nejprve na fráze, poté na jednotlivé termíny a nakonec na logické vztahy mezi nimi.

4. PROMĚNNÉ TPS

4.1. Smyslem formální struktury je „*informačně vyčerpávat zpracovávaný text*“ z hlediska *právně terminologického*. Zpracovatel může a musí do formální struktury vkládat nové informace, ale neměl by pominout informace v původním textu obsažené. Informace vložené zpracovatelem a informace z původního textu jsou jasně odlišeny.

4.2. Vzhledem k tomu, že Definice jsou chápány jako samostatný celek, *nelze*, již s ohledem na výše uvedené úpravy, *zpětně ze samotných Definic původní text rekonstruovat*, respektive výsledek by nedával původní lineární text.³⁵

³³ Tento postup byl zvolen v letech 2007–2011, kdy bylo zpracováno prvních 10 000 Hesel.

³⁴ Výjimku tvoří proměnné typu Glosa, které byly doplněny za jiným účelem, než představuje dekompozice textu samého.

³⁵ Jestliže každá Definice musí mít sama o sobě význam, je třeba ji upravit, tj. např. explikovat zájmena, opakovat tytéž Definice pro různé termíny apod.

4.3. Formální struktura obsahuje následující *proměnné*:

1. *Číslo* – vyjadřuje pořadí Hesla v daném textu, které respektuje linearitu textu;
2. *Právní odvětví* – u učebnic je určen jednoznačně, u zákonů jde o zařazení pravděpodobné;
3. *Heslo* – slovo nebo slovní spojení (část textu) chápané zpracovatelem (expertem) jako právní termín nebo fráze (např. právní zásady) na základě porozumění danému textu; Heslo samo se může stát Rubrikou, pokud je v textu dále rozloženo;
4. *Typ Definice* – jako příklady hodnot lze uvést: definice pojmu, zásada, příklad, vymezení složek (seznam položek, z nichž se Heslo skládá), teoretický aspekt Hesla, legální definice, odkaz, atd.;
5. *Inelement* – u složených Hesel se Heslo rozloží na jej tvořící podtermíny (např. „poručník nedospělce“ v římském právu se skládá z termínu „poručník“ a „nedospělce“; termín „právní jednání“ je naopak atomární; termín „příklady originálního nabytí práva“ se skládá z termínů „originální nabytí práva“ a „nabytí práva“ atd.;
6. *Anglický ekvivalent Hesla* – nejde o překlad, ale o vyhledání užití daného termínu v oficiálním překladu Definice, především u přeložených právních předpisů;
7. *Synonyma* – za synonyma se považují pouze termíny, které v daném kontextu jsou skutečně jako synonyma použity; vztah synonymie je tak zcela konkrétní, daný textem; lze uvést synonymii z jiného textu, ale pak musí být tento vztah v poznámce podložen přesnou citací; (např. „testament“ má synonyma „závěť“, „závěť zůstavitelova“, „poslední vůle zůstavitele“, což vyplývá z textu „byla-li osoba dědice určena vůlí zůstavitelovou, vyjádřenou v jeho závěti – testamentu, označujeme takovou posloupnost jako testamentární, neboť delačným důvodem tu byla právě ona poslední vůle zůstavitelova – testament“³⁶);
8. *Kontrární termíny* – podobně jako u synonym je o kontrárnost založenou na konkrétním textu; (např. „*actiones poenales*“ je kontrární k „*actiones reipersecutoriae*“, založené na textu „trestání pachatele dostalo postupným vývojem výlučně formu peněžitého trestu, tedy soukromé pokuty, k jejímž vymáhání sloužily poškozenému zvláštní žaloby, nazývané „*actiones poenales*“; protože tyto žaloby vyrůstaly z úplně jiného základu, než žaloby na běžné obligační plnění, spravovaly se podle docela zvláštních pravidel, která je stavěla do protikladu žalobám reipersecutorním – *actiones reipersecutoriae* (z obratu „*quibus rem tantum persequimur*“ – žalobám, jimiž vymáháme pouze věc)³⁷);
9. *Asociované termíny* – i zde jde o vztah založený na konkrétním textu; (např. „demonstrace“ je ve vztahu asociace k „formuli“ na základě textu „důvod se uváděl v žalobě v tzv. demonstraci – části formule, která stála před intencí“³⁸);
10. *Rubriky, respektive strom rubrik* – od každého Hesla vede cesta po vrchol stromu, tj. název daného právního odvětví; východisko tvoří autorem označené struktury (obsah, věcný rejstřík), které zpracovatel musí respektovat; po vyčerpání autorem označené struktury zpracovatel doplní další rubriky na základě analýzy daného textu;³⁹

³⁶ Viz KINCL, J. – URFUS, V. *Římské právo*. Praha: Praha, 1990, s. 331.

³⁷ *Ibidem*, s. 276.

³⁸ *Ibidem*, s. 285.

³⁹ I u textů s velmi podrobnou strukturou vytvořenou samým autorem musí zpracovatel doplnit Rubriky minimálně pro pětinašobek Hesel; viz např. KNAPP, V. *Teorie práva*, Praha: C. H. BECK, 1995; věcný rejstřík u Knappa

11. *Definice* – jde o část textu, která popisuje Heslo; pouze ve výjimečných případech se lze setkat s definicí v klasickém smyslu, nejčastěji jde spíše o nějaký aspekt Hesla (viz výše Typ definice), výčet složek, odkaz apod.; Heslo je vždy součástí textu Definice; zpracovatel musí Definici upravit tak, aby sama o sobě dávala smysl; Definice může být věta, fráze nebo několik vět; pro oddělení vět se používá středník, neboť velká písmena u slov jsou vyhrazena pro rozpoznání jmen; Definice má především určit relevantní blízký kontext užití Hesla v daném textu;
12. *Člen (fráze)* – kategorie proměnných, které slouží k rozkladu Definice; obvykle jde o fráze, ale někdy i o složené nebo atomární termíny; smyslem je vyčerpání Definici, pokud jde o rozsáhlejší kontext;
13. *Druh a složky* – postihují logické vztahy mezi Členy Definice, pokud jsou ve vztazích konjunkce (Složky) nebo disjunkce (Druhy);
14. *Dtermy* – rozklad Definice na právní termíny v ní použité; právní zásady, práva a povinnosti se nerozkládají;
15. *Poznámky* – jde o kategorii, která postihuje jednak originální poznámky autora zpracovávaného textu a jednak jiné vymezení Hesla u dalších autorů, kteří se ovšem k zpracovávanému textu přímo nevyjadřují;⁴⁰
16. *Glosy* – kategorie, které byly doplněny na základě zkušeností s použitím programu PES ve výuce; jde o poznámky vyjadřující se přímo k zpracovávanému textu, obvykle polemickým způsobem a tvoří základ pro tvorbu nových učebnic;
17. *Mkategorie* – skupina meta kategorií, které vytváří zpracovatel a jejichž účelem je podrobná klasifikace Hesel; především se Hesla člení na atomární (např. „právní jednání“) a složená (např. „vztah účastenství a pachatele“) z hlediska právního, na zásady, názvy zákonů, jména osob atd.; z jiného hlediska se pak člení na Hesla právní a neprávní, vlastnosti, relace, subjekty, práva, instituce apod.; tato kategorie je pouze interní;
18. *Autor* – každá Definice, Hesla a Rubriky, Poznámky a Glosy mají vždy uvedeného autora s přesným odkazem; jde o obecnou elementární zásadu zpracování každého textu.

4.4. Transformace reprezentativní učebnice do výše uvedené struktury je značně náročným úkolem a podle našich zkušeností trvá její zpracování zhruba jeden rok, v závislosti na jejím rozsahu.

4.5. Při transformaci přirozeně vyvstává celá řada problémů počínaje výběrem Hesla přes ohraničení kontextu Definice a předpokládanou hierarchií Rubrik konče. Tyto problémy jsou však předmětem samostatných studií a nebudeme se jim zde proto podrobněji věnovat. V každém případě však navržená struktura proměnných je dobrým východiskem pro analýzu rolí právních termínů v právních textech a umožňuje mnohem efektivnější vyhledávání v zpracovaných textech, než např. klasické vyhledávání plnotextové.

pokrývá zhruba 500 odstavců, zatímco počet Hesel je 2500, a to je nejpodrobnější autorská struktura, kterou jsme doposud zpracovávali.

⁴⁰ Tak např. při zpracování římského práva byla zpracovávaným textem učebnice KINCL, J. – URFUS, V. *Římské právo*. Praha: Panorama, 1990 a v poznámkách byly použity práce BARTOŠEK, M. *Encyklopedie římského práva*. Praha: Academia, 1994 a KINCL, J. *Dicta et regulae iuris aneb právnícké mudrosloví latinské*. Praha: Universita Karlova, 1990; postupně se Poznámky neustále doplňují.

4.6. Je třeba si uvědomit, že *TPS reprezentuje právní přístup k daným textům*, který je mimo jiné podkladem pro lingvistické analýzy, které tvoří *další dvě součásti programu PES*. Samotnou bázi Definic TPS je možno chápat jako korpus, na němž lingvisticky rozpoznané termíny lze konfrontovat s termíny označené právníky.

4.7. Konečně je třeba zdůraznit, že *databáze TPS* (ve výše uvedené struktuře) je něco jiného, než *program PES*, jehož součástí je mimo jiné vyhledávání v TPS. I když se snažíme o průběžné začleňování databáze TPS do programu PES, budou vždy databáze poněkud napřed a program PES prakticky nikdy nevyčerpá všechny možnosti informací z TPS, což konec konců ani není jeho smyslem. Složitější analýzy se provádějí na databázích a korpusech,⁴¹ jednoduchou analýzu jednotlivých termínů lze provádět pomocí programu PES.

5. VYHLEDÁVÁNÍ V TPS

5.1. Program PES umožňuje mimo jiné *jednoduše konstruované vyhledávání v TPS*, které má uživatelům, ale i zpracovatelům poskytnout informace o užití jednotlivých právních termínů.⁴²

5.2. Uživatel programu PES má *možnost vyhledat libovolné slovo nebo slovní spojení ve všech databázích a korpusech, které program obsahuje*.⁴³ Vyhledávací modul je opatřen automatickou lemmatizací pro český jazyk.

5.3. *Vyhledávání v TPS lze omezit* podle jednotlivých právních odvětví, podle typu proměnných (např. Heslo, Rubrika, text Definice apod.) nebo podle typu definice (legální definice, teoretická definice, příklad, výčet složek apod.). Samostatně lze vyhledávat v hierarchickém stromu Rubrik, včetně Hesel.

5.4. Bez přímého vyhledávání lze rozvíjet *Strom rubrik* od jeho vrcholu až po jednotlivá Hesla. Rozvinutím stromu Rubrik si lze taktéž učinit představu o aktuálním stavu zpracování dat TPS.

5.5. Výsledky vyhledání se zobrazují v různých *barvách* podle toho, zda jde o pouhý text (černá), nebo o hypertextové odkazy (barevně). Červená barva znamená odkazy na právní odvětví a textové zdroje, zelená barva odkazuje na Rubriky a modrá barva na Hesla a odkazy do textu zákonů. U zelených Rubrik se po otevření zobrazí kompletní struktura od daného bodu stromu na jeho nižší úroveň. Modrá Hesla odkazují na úplný popis Hesla ve výše uvedených proměnných, pokud jsou vyplněna.

5.6. Každý vyhledaný právní termín TPS lze konfrontovat s jeho *lingvistickým popisem v korpusech*.

⁴¹ Jde např. o srovnávání korpusů, srovnávání zpracovaných textů, konstrukci shluků právních termínů podle podobnosti apod.

⁴² Pro srovnání konstrukce klasických právnických slovníků viz např. Duhaime's Legal Dictionary, Oxford Dictionary of Law, The Free Legal Dictionary by Farlex, Webster's New World Law Dictionary, Dictionnaire du droit privé de Serge Braudo a desítky dalších.

⁴³ V současnosti TPS obsahuje 20 000 Hesel z 9 právních odvětví, přičemž za „kompletní“ lze považovat na úrovni doktrinální římské právo a teorii práva.

5.7. Lze porovnat stav užití právního termínu v různých korpusech, tj. právních i obecně jazykových, např. primárních a sekundárních předpisech, v předpisech a v judikatuře, užití právního termínu před a po reformě soukromého práva, v právních korpusech a v korpusu obecného základu jazyka atd.

6. KORPUSY

6.1. Jak již bylo řečeno, korpusem zjednodušeně míníme soubor textů, indexovaných z hlediska lingvistických proměnných. Vytváření korpusů patří dnes k běžné praxi.⁴⁴ Smyslem korpusů je vytvořit *prostředky pro studium jazyka tak, jak je používán v běžném životě*, popřípadě v určitém oboru. Pro studium jazyka jde o nezastupitelný prostředek. Jestliže právní jazyk považujeme za speciální jazyk, respektive soubor speciálních jazyků, je zcela namístě vytvářet pro něj specializované korpusy. Tyto právní korpusy pak mohou být konstruovány jak pro účely lingvistické, tak speciálně právní.

6.2. Korpusy se člení na *právní korpusy a na korpusy obecného základu jazyka*. *Právní korpusy* členíme na korpus primárních předpisů, sekundárních předpisů a korpusy judikatury jednotlivých vrcholných soudů (Ústavní soud, Nejvyšší soud, Nejvyšší správní soud). Tyto korpusy reprezentují jazyk zákonný a jazyk judikatury. TPS převedený na korpus pak jazyk doktrinální.

6.3. Program PES umožňuje porovnání užití právních termínů v bázi TPS a ve výše uvedených korpusech. *Propojení lingvistických a právních přístupů* a jejich využití pro studium právního jazyka v porovnání s obecným základem jazyka považujeme za zásadní přínos popisovaného projektu.

6.4. Aniž bychom se pouštěli do podrobného popisu možností využití lingvistického modulu programu PES, uvedeme pouze *primitivní demonstrační příklad*. Lingvistický modul umožňuje mimo jiné generování blízkých kontextů, analýzování zadaných termínů ve světle jeho okolí, třídění, shlukování slov, popis gramatických relací, vzájemné porovnávání slov atd. Zadáme-li do funkce Word sketch např. slovo „zákon“, zjistíme, že v obecném základu jazyka se toto slovo nejčastěji pojí se substantivou (genitivní vztah) – „návrh“, „novela“, „znění“, „porušení“, „změna“ v tomto pořadí, v korpusu primárních předpisů se substantiva – „znění“, „změna“, „sbírka“, „návrh“, „doplnění“ a v korpusu sekundárních předpisů – „znění“, „ustanovení“, „provedení“, „změna“, „sbírka“, „doplnění“. V obecném základu jazyka se „zákon“ nejčastěji pojí s adjektivem „nový“ a slovesem „měnit“. U primárních předpisů se „zákon“ na prvním místě pojí se shlukem – „měnit“, „doplňovat“, „zrušovat“ a nejčastěji je „zákon“ objektem slovesa „měnit“. Z toho snad musí být každému na první pohled zřejmé, že pokud jde o zákony jak parlament tak společnost nejčastěji hovoří o jejich novelizaci. Blížší analýza tento „dojem“ beze zbytku potvrdí.⁴⁵ Jde skutečně o zásadní nemoc našeho právního řádu.

⁴⁴ Viz např. The American National Corpus (ANC), British National Corpus (BNC), korpusy pro francouzštinu, němčinu, ruštinu, češtinu a naprostou většinu evropských a světových jazyků. Viz např. přehled korpusů, který má k dispozici Humboldtova univerzita v Berlíně nebo Fakulta informatiky v Brně.

⁴⁵ CVRČEK, F. *Právní informatika*. Praha: Ústav státu a práva, 2010, s. 264 an.

6.5. Možnosti využití korpusů pro studium právního jazyka jsou nepřehledné. Zejména v situaci, kdy se v ČR žádná sociologická výzkumy o působení práva ve společnosti zásadně neprovádějí, a to ani kvalitativní⁴⁶ ani kvantitativní, je vlastně studium jazyka jedním z mála fragmentů, které máme o působení práva k dispozici, pokud se nehodláme spolehat pouze na individuální názory praktických právníků nebo spekulujících teoretiků. Nyní, kdy se v ČR v souvislosti s účinností nového občanského zákoníku zcela zásadně změnila úprava soukromého práva, bude obzvláště zajímavé sledovat, jaké změny tato úprava vyvolá na úrovni jazykové.

7. VYUŽITÍ TPS VE VÝUCE – STUDENTI

7.1. Ponechme nyní stranou výzkumné úlohy prováděné na výše uvedených korpusech. Jak známo současná doba zcela naivně neustále volá po praktických výsledcích a základní výzkum považuje za přepych. Se zvráceností těchto tezí nemá smysl polemizovat. Poskytneme však alespoň příklad praktického využití TPS ve výuce na právnických fakultách, který snad naznačí, že projekty tohoto typu mohou mít i zajímavé výsledky jak pro výuku samotnou tak pro učitele.

7.2. Program PES jsme použili při výuce právní teorie. Studenti měli na seminářích k dispozici počítače s programem, který obsahoval zpracovanou látku (právní terminologii – TPS) ze standardní učebnice považované za základní pramen pro daný obor. Šlo o studenty prvního ročníku, kde součástí výuky je zejména osvojení si základních právních termínů, jejich pochopení a schopnost je správně používat. Vzhledem k tomu, že příslušné „definice“ právních termínů si studenti vyhledali na místě v programu PES, přesunul se důraz na osvojení si dovednosti jejich správného užití.

7.3. Na závěr semestru se provádí písemný test, který se za posledních 10 let nijak významně nemění, takže výsledky jsou srovnatelné a také s malými odchylkami podobné. V posledních letech jsme studentům umožnili u testů používat program PES. Otázky ovšem byly formulovány tak, že je nebylo možné pouze opsat, ale vyžadovaly určitý stupeň porozumění danému oboru.

7.4. První výsledky jsou zajímavé. Celkové rozložení hodnocení studentů na prospěl – neprospěl zůstalo stejné jako v minulosti. Zhruba dvě třetiny napoprvé neprospěly. Posun jsme zaznamenali ve zlepšení klasifikace u nejlepších a středně prospívajících studentů.

7.5. Jde samozřejmě pouze o malý vzorek a nelze z výsledků činit nějaké zásadní závěry. Nicméně nabízí se některé hypotézy, které bude třeba podrobněji prověřit. Zdá se totiž, že s nárůstem praktického používání výpočetní techniky (VT), nijak významně nestoupá obecná schopnost porozumění textu. Dále, že schopní studenti a částečně i středně schopní dokáží využít informací získaných pomocí VT (v našem případě PES) k výraznému posílení svých znalostí. Naopak ostatní, kteří tvoří většinu, VT v jejich schopnostech nijak významněji neposílí. Naopak se zdá, že propast mezi těmi zdatnějšími a ostatními

⁴⁶ Za čestnou výjimku v této oblasti lze považovat pouze práce: ŠEJVL, M. Kvalitativní výzkum soudního rozhodování. *Právník*, 1999, roč. 138, č. 9, s. 872–882 a ŠEJVL, M. Konverzace v jednací síni a rituál. *Právník*, 2005, roč. 144, č. 10, s. 1143–1156.

se prohloubila. Nemůžeme zatím tyto trendy nijak zásadněji verifikovat, ale mohlo by snad jít o určité varování před přílišným optimismem spojeným s možnostmi těchto moderních technologií pro rozvoj obecné vzdělanosti.⁴⁷

8. VYUŽITÍ TPS VE VÝUCE – UČITELÉ

8.1. Jak bylo výše uvedeno, je z prostého zpracování reprezentativních učebnic daného odvětví v TPS zjevné, kolik právních termínů a v jaké struktuře obvyklá učebnice obsahuje (římské právo např. přes 4000, teorie práva přes 2000). Již vzhledem k počtu termínů je jasné, že všechny se student prostě naučit nemůže. Je proto vhodné, aby se učitelé dohodli na určitém základu, tj. nejdůležitějších termínech oboru (např. 1000 z nich) a těm naopak věnovali ve výuce (seminářích) zásadní pozornost. Jde vlastně o minimum znalostí z oblasti terminologie, která je nutná pro elementární zvládnutí oboru.^{48,49}

8.2. Standardní učebnice shrnuje přehled základních termínů oboru v určité struktuře. Postupem času a probíhajícími změn platného práva musí být nutně doplňována o termíny nové. V rámci TPS jde nejprve o doplňování odlišných či polemických názorů do Poznámek, později do Glos daného textu. V okamžiku, kdy stávající struktura není schopna pojmut nové termíny, je třeba učebnici přepsat.⁵⁰ Výhodou tohoto postupu je zaručení určité kontinuity na straně jedné a na straně druhé omezení nesmyslného počtu různých pseudoučebnic, které jen opisují dávno známé poznatky. Výhodou prezentace právní terminologie pomocí TPS je mimo jiné rychlá reakce na aktuální stav platného práva.

8.3. Transformace právních termínů z lineárně pojatého textu do struktury TPS upozorní na mezery, rozpory a nejasnosti, které v linearitě textu nejsou na první pohled patrné. Zcela jiný dojem získá čtenář (uživatel) o daném právním termínu a) na základě prosté četby, b) na základě vyhledání plnotextovou metodou a konečně c) na základě přehledu Hesel obsahujících daný termín v TPS.⁵¹ Samo vědomí autora, že jeho práce může být v budoucnu rozvinuta do struktury TPS, by ho mělo vést ke snaze věnovat větší pozornost strukturálním aspektům svého díla. Většina prací stejně v dohledné době skončí v digitální podobě na Internetu a je v zájmu autorů samotných, aby tato prezentace byla co možná nejlepší.

⁴⁷ Podobné závěry činí i řada ekonomů, např. CHANG, H. J. *23 věcí, které vám neřeknou o kapitalismu*, Praha: Argo a Dokořán, 2013, s. 53 an.

⁴⁸ Současný trend psaní mnohosestránkových učebnic slouží možná ke kariéernímu postupu jejich autorů, ale rozhodně příliš nepomáhá studentům. Návrat k praxi stručných skript by byl nepochybně pokrokem. Rozsáhlé učebnice mají spíše význam pro praxi, neboť jak víme z výše uvedeného, doktrína patří k významným neformálním pramenům práva.

⁴⁹ Přirozeně, dohoda o minimálních terminologických základech odvětví není jednoduchá, ale jistě možná.

⁵⁰ Tak tomu je např. v části učebnice KNAPP, V. *Teorie práva*, Praha: C. H. BECK, 1995, s. 101 an. týkající se islámského práva. Pod tlakem novější literatury dostupné i v češtině (např. BEZOUŠKOVÁ, L. *Islámské rodinné právo se zaměřením na právo manželské*, Praha: Leges, 2013) je třeba doplnit další právní termíny, které již stávající struktura prostě nepojme.

⁵¹ Je známo, že vyhledávání v právních informačních systémech pomocí rubrik v právních předpisech je zhruba 10násobně efektivnější, než prosté plnotextové vyhledávání. Zhruba podobný poměr lze očekávat v případě učebnic u Hesel v TPS.

9. ZÁVĚR

9.1. Pokusili jsme se stručně popsat koncepci projektu PES. Jde o dlouhodobý a svým způsobem ambiciózní projekt, který se má stát základem pro celou řadu dalších výzkumů v oblasti právního jazyka i praktických aplikací. Cílem projektu je popsat právní terminologii ve všech právních odvětvích českého práva.

9.2. Na rozdíl od klasických normativních slovníků PES se zaměřuje na užití právních termínů v několika úrovních právního jazyka (doktrína, právní předpisy a judikatura).

9.3. Základem doktrinálního užití právní terminologie (TPS) je dekompozice reprezentativních učebnic ve složité struktuře, kdy součástí Hesla je sada proměnných a právní ontologie.

9.4. Projekt PES kombinuje právní a lingvistické přístupy k právním textům. Součástí programu PES jsou právní korpusy, korpus obecného základu českého jazyka a lingvistický modul umožňující aplikaci lingvistických metod na všechny korpusy a včetně jejich vzájemné porovnání.

9.5. Program PES se pravidelně aktualizuje, postupně rozšiřuje a doplňují se nové lingvistické metody.

9.6. Výzkum oblasti právního jazyka tak získává novou dimenzi. Předmětem výzkumu se stávají rozsáhlé databáze právních textů, na nichž lze sledovat pohyb právní terminologie, mimo jiné i s podporou lingvistických metod.

9.7. Primárním záměrem projektu PES bylo vytvořit bázi pro výzkum. Zkušenosti s testováním programu PES však ukazují široké možnosti jeho využití jak ve výuce práva tak např. v legislativě, v rozvoji právních informačních systémů, automatické indexaci právní literatury atd.

Příspěvek vznikl s podporou na dlouhodobý koncepční rozvoj výzkumné organizace Ústavu státu a práva AV ČR, v. v. i., RVO: 68378122.

doc. JUDr. František Cvrček, CSc.

Ústav státu a práva AV ČR, v. v. i.

Fakulta právnická Západočeské univerzity v Plzni

František Cvrček

Legal Electronic Dictionary

Abstract: The article deals with the project called Legal Electronic Dictionary. This is a long term project which started in 2007 in collaboration with jurists, linguists, mathematicians and informatician. The goal of the project was to create an on-line application, which makes possible the analysis of the usage of legal terms in the doctrinal language of law (textbooks), in legal corpuses (legislative language, language of jurisprudence) and in the general corpus of the Czech language. The second part of the project includes a module for linguistics analysis. The article mainly focuses on one part of the project, on legal dictionary in the field of legal doctrine. The processing of legal terminology is based on decomposition of substantial legal textbooks and their transformation into the complex structure of variables including legal ontology of the given text. The web interface based on the platform DEBII was designed and implemented so that it allows users to browse and search effectively in the database. The application was demonstrated at the international conference LREC – 2012 in Istanbul. The results of the project are utilizable both in the field of research and practice. The article demonstrates the practical use of the programme on the Theory of Law classes.

Key words: legal language, legal dictionaries, linguistic analysis of legal texts, legal corpuses, Legal Electronic Dictionary